

MICHAEL WHITE LEONARDO DA VINCI

BIOGRAFIA UNUI GENIU

Traducere din limba engleză de
Anca Irina Ionescu

Michael White (1959-2018) a fost un scriitor britanic. A studiat la King's College din Londra (1977-1982) și a fost profesor de chimie la Colegiul d'Overbroeck, Oxford (1984-1991).

A publicat peste 35 de cărți, cele mai importante fiind: *Stephen Hawking. A Life in Science* (Stephen Hawking. O viață în slujba științei), *Tolkien. A Biography* (Tolkien. O biografie) și *C. S. Lewis. The Boy Who Chronicled Narnia* (C. S. Lewis. Băiatul care a scris Cronicile din Narnia).

În 2007 a fost nominalizat la Premiul Ned Kelly pentru cel mai bun roman de debut (*Equinox*).

Michael White a fost, de asemenea, un talentat muzician și a făcut parte din grupul Thompson Twins.

134 139 146 160 161

134, 139, 146, 160, 161,
 188, 193, 212, 220, 288,
 289, 292, 319, 325, 328,
 329, 342, 345, 354–356,
 420, 447, 450, 464–469,
 472–474, 477
 Vatican 14, 119, 199, 337,
 338, 342, 420, 463
 Venetia 72, 86, 118, 119,
 126, 138, 159, 195, 199,
 200, 215–217, 276–278,
 282–285, 335, 457, 464,
 468, 470
 Ventoux, munte 78
 Verino, Ugolino 92, 466
 Verrocchio, Andrea del
 51, 88, 89, 91–98, 100,
 102–105, 108, 116, 117,
 121, 123, 126, 127, 129,
 132–134, 138, 159, 160,
 174, 182, 195, 201, 220,
 279, 324, 358, 430, 431,
 450, 458, 466

Vigevano 200
 Villanis, Battista de 353
 Villard de Honnecourt
 408, 412
 Vinci, orașel 27
 Virgiliu 124
 Visconti, familia 148, 216
 Visconti, Gaspare 149,
 196
 Vitelli, Vitellozo 301
 Vitruviu 66, 175, 229,
 362, 382, 390, 431

W

Warhol, Andy 333
 Wilde, Oscar 333, 473
 Witelo 265

Y

Young, Thomas 244

Z

Zoroastru 135

w

Warhol, Andy 333

Wilde, Oscar 333, 473

Witelo 265

3

Young, Thomas 244

7

Zoroastri 135

CUPRINS

CUVÂNT-ÎNAINTE.....	9
INTRODUCERE. OMUL TOTAL	13
1. PĂCATELE TATĂLUI	26
2. MOȘTENIREA INTELECTUALĂ A LUI LEONARDO	52
3. UN NOU ÎNCEPUT.....	84
4. VISURI SPULBERATE, O NOUĂ DEȘEPTARE	116
5. RECUNOAȘTEREA.....	143
6. TRIUMF ȘI ZBUCIU.....	182
7. CARNETELE DE ÎNSEMNĂRI I (1484–1500)	220
8. ÎNȚELEPTUL PERIPATETIC	271
9. BRAȚELE REGELUI	321
10. CARNETELE DE ÎNSEMNĂRI II (1500–1519) ...	358
11. ȘTIINȚA ARTEL.....	417
12. PLANETA LEONARDO	441

ANEXA I. PRINCIPALELE PERSONAJE

RespeDIN VIAȚA LUI LEONARDO 453

ANEXA II. LEONARDO ȘI LOCUL LUI

ÎN ISTORIA ȘTIINȚEI..... 457

CREDITE FOTO 461

NOTE 463

INDEX..... 481

PĂCATELE TATĂLUI

*Un om care s-a trezit prea devreme, când este încă
întuneric și totul doarme în jur.*

D. MEREJKOVSKI, *Romanul lui Leonardo da Vinci*
sau *Învierea zeilor*

Dacă mergi pe drumul care duce la vest de orașul Florența din Toscana, treci prin mai multe așezări care se întind pe aproximativ nouăzeci de kilometri până la coasta mării și la orașul Pisa. Când ajungi la orașul industrial Empoli, dacă o iezi la dreapta și mergi zece kilometri spre nord, drumul te va duce spre un bulevard mărginit de copaci, cu spații comerciale retrase de la stradă. Oamenii care lucrează aici fac comerț cu fel de fel de bunuri, dar când treci pe lângă acest drum nu se poate să nu observi un cuvânt care apare cu o frecvență din ce în ce mai mare în multe din denumirile magazinelor, pe firmele depozitelor, ale tipografiilor sau magazinelor de anvelope. Cuvântul este „Leonardo“, pentru că la capătul drumului, la un kilometru sau doi

dincolo de spațiile comerciale, se află orașelul Vinci, din apropierea locului în care s-a născut Leonardo.

Localitatea Vinci este în momentul de față un fel de paradis al turismului, dar își păstrează caracterul pitoresc. În Vinci vei găsi un muzeu dedicat eforturilor lui Leonardo în domeniul construcțiilor, dar dacă vrei să te apropie mai mult de marele artist, de pământul pe care s-a jucat când era copil și de peisajele, neatinse de trecerea timpului, pe care le-a privit în fiecare dimineață, atunci trebuie să mergi ceva mai departe.

O șosea abruptă cu o singură bandă, numită oarecum pompos Strada Verde, te duce la vreo doi kilometri în plin peisaj cu adevărat italian. Lăsând în urmă zgomotul și agitația orașului, ajungi la hanul Anchiano, un loc pe lângă care până și adormitul orașel Vinci seamănă cu o metropolă. Aici, printre pâlcurile de măslini, se află casa despre care localnicii cred că ar fi locul unde s-a născut Leonardo, *Casa Natale di Leonardo*. Nimeni nu este absolut sigur că aceasta ar fi fost cu adevărat casa familiei Vinci acum cinci sute de ani, dar o placă memorială, instalată lângă ușa principală, conferă cu mândrie un fel de confirmare oficială acestei afirmații și puțini sunt aceia care au încercat să o pună la îndoială.

Casa Natale di Leonardo este o clădire frumoasă cu un singur etaj și acoperiș de țiglă. Așezată direct pe pământ, înconjurată de vii și măslini care se pierd în depărtare pe dealurile din apropiere, casa se compune din trei încăperi simple: un hol la intrare și două odăi mari în stânga și în dreapta. Dar în 1452, când s-a născut acolo Leonardo, era considerată o reședință

Fig. 1.1. Casa în care s-a născut Leonardo da Vinci

elegantă, locuința unor proprietari de pământuri sau fermieri destul de înstăriți. Este un loc liniștit, unde eternitatea parcă îi urează bun-venit vizitatorului întâmplător. Vara, singurul zgromot este bâzâitul insectelor, în timp ce iarna tăcerea senină este întreruptă numai de zgromotul propriilor pași.

Astăzi, lumina care se revarsă peste vii și peste acoperișuri învăluie un peisaj nu foarte diferit de cel care îi întâmpina pe oamenii de aici cu o jumătate de mileniu în urmă. În Anchiano s-au petrecut foarte puține schimbări, dar Leonardo a avut norocul să se nască atunci când Toscana (și în special orașele Florența și Siena) exercita o influență covârșitoare în lumea afacerilor, aflându-se chiar în epicentrul Renascerii. Și, deși multe din trăsăturile lui fundamentale de caracter erau profund înrădăcinate în izolarea de la

Anchiano, Leonardo da Vinci a călătorit foarte mult și, pentru epoca lui, a devenit un adevărat cosmopolit. Operele și gândirea lui au pătruns evident foarte departe, astfel încât ceea ce a realizat este percepțut acum ca o parte a contextului cultural-istoric, o piatră de hotar a progresului omenirii într-o gamă largă de domenii. Unii cred că Leonardo și-a depășit mult epoca în care a trăit.

Pentru o persoană născută într-o comunitate relativ închisă și izolată, cunoaștem cu o acuratețe surprinzătoare data și ora exactă a nașterii lui Leonardo: sămbătă, 15 aprilie 1452, ora 22:30. Și astă datorită mândrului bunic al lui Leonardo, pe nume Antonio. El este cel care a consemnat evenimentul într-un carnet de însemnări, pierdut după moartea lui și descoperit de un cercetător al vieții lui Leonardo în 1939. Însemnarea sună astfel:

„1452: Mi s-a născut un nepot, fiul lui Ser Pietro, fiul meu, la 15 aprilie, într-o sămbătă, la ora a treia din noapte. Poartă numele de Leonardo.”¹

S-ar putea ca Antonio să fi fost atât de exact din obișnuință, deoarece – deși el însuși nu era avocat – provenea dintr-o familie în care bărbații erau avocați din tată în fiu și exista probabil o înclinație firească spre consemnarea exactă a zilelor și a întâmplărilor, ceea ce ne-a asigurat cunoașterea precisă a datei fericitului eveniment. Într-adevăr, caietul folosit de Antonio pentru această însemnare era registrul notarial al tatălui său.

Prima persoană care și-a luat ca nume denumirea satului Vinci a fost un anume Ser Michele da Vinci, care a trăit aici la mijlocul secolului al XIV-lea. Cuvântul „Ser“ este un titlu onorific ce denotă profesiunea și acesta era stră-stră-străbunicul lui Leonardo. Astfel a început o succesiune de trei generații de notari Da Vinci. Lui Michele i-a urmat în afacerea de familie fiul lui, Ser Guido, apoi fiul acestuia, Ser Piero. Toți au trăit și au lucrat la Florența și fiecare a prosperat mai mult decât predecesorul său. Al treilea la rând, Ser Piero, a intrat în rândurile burgheziei căsătorindu-se cu fiica altui notar de mare succes, Lucia di Ser Piero Zosi di Bacchereto din Florența, înainte de a ajunge la rangul de cancelar al Republicii.

Apoi, aşa cum se întâmplă adesea, lanțul s-a întrerupt brusc. Bunicul lui Leonardo s-a opus insistențelor familiei de a prelua firma și s-a întors la moșia pe care o deținea în apropierea satului Vinci, acolo unde se născuse străbunicul său. Se pare că Antonio nu dorea nimic altceva decât să ducă viața liniștită a unui nobil de țară, să-și vadă de pământul lui, neinteresat să-și sporească averea. Puțin ambicioz, dădea în arendă cea mai mare parte a pământului cultivatorilor locali. Ca și tatăl lui, s-a căsătorit tot cu fiica unui notar, o altă Lucia. Dar acum nu mai făcea parte din burghezie: soțul lui era un notar local puțin cunoscut și Antonio avea aproape cincizeci de ani când a decis că era timpul să se însoare; probabil că a făcut pasul doar dintr-un simț al datoriei. Primul copil al celor doi,

Fig. 1.2. Vedere panoramică din Vinci

Piero, tatăl lui Leonardo, s-a născut un an sau doi mai târziu*.

Diferența dintre Antonio și cele trei generații de progenituri ale sale s-a repetat din nou cu fiul său, dar de astă dată invers. Piero a revenit la îndeletnicirea tradițională și a devenit un Tânăr notar ambițios, al căruia succes l-a egalat aproape pe acela al vestitului și înverșunatului său bunic. Iar stilul lui de viață era pe măsura succesului. și-a început cariera profesională la Pisa și Pistoia, dar a fost curând atras de luminile strălucitoare ale Florenței. Cariera sa a înflorit treptat, astfel că în curând și-a stabilit o listă de clienți particulari, precum și de afaceri pe cont propriu pentru guvern. Considerând probabil că, în preajma celor puternici, se

* Nu s-a păstrat nici o însemnare mai exactă a datei căsătoriei.

va apropiat de centrul puterii, a închiriat încăperi luxoase cu vedere spre sediul guvernului Florenței, Palazzo della Signoria.

Pe la douăzeci și cinci de ani, Ser Piero devenise unul dintre cei mai cunoscuți și ambițioși tineri din oraș, un playboy local care prefigura viitorul succes și o carieră înfloritoare. Își petreceau mai tot timpul la Florența, revenind numai rareori și numai pentru a-și face datoria la moșia familiei din Vinci. Probabil că, în timpul uneia dintre aceste vizite, a întreținut o scurtă legătură cu o fiică de țărani din partea locului, pe nume Caterina, care i-a dăruit primul copil, un fiu nelegitim pe nume Leonardo.

În multe culturi și de-a lungul multor perioade de timp, nașterea în afara căsătoriei nu a fost un impediment pentru realizarea unei cariere de succes. Aceasta a fost, fără îndoială, cazul lui Leonardo da Vinci. În Toscana veacului al XV-lea, copiii concepuți în afara căsătoriei nu erau supuși restricțiilor sociale dacă se nașteau din părinti nobili sau țărani. Cosimo de Medici, aflat în fruntea băncii Medici și primul cetățean al Florenței în momentul în care s-a născut Leonardo, avusese și el cel puțin un fiu nelegitim, Carlo. Faptul că era bastard nu l-a împiedicat pe copil să fie numit secretar-șef al papei și, mai târziu, Arhiepiscop de Prato, un oraș mare în apropiere de Florența. În secolele al XV-lea și al XVI-lea era un lucru obișnuit pentru papi nu numai să ofere fiilor lor nelegitimii drepturi și onoruri depline, ci în multe cazuri chiar să-i numească în funcția de cardinali. Această atitudine tolerantă caracteriza și familiile regale. Există o poveste potrivit

căreia, în timpul unei vizite de stat efectuate, în anul 1459, în orașul Ferrara, pe vremea când Leonardo avea șapte ani, papa Pius al II-lea a fost întâmpinat de șapte prinți din casa regală și nici unul dintre ei nu era legitim.

În clasa de mijloc însă, copiii nelegitimi erau disprețuiți și ostracizați. Lui Leonardo nu i se îngăduia să frecventeze universitatea și nu putea spera să exercite nici un fel de profesiune respectabilă, cum ar fi medicina sau dreptul, pentru că a accepta pe cineva cu originea lui era absolut contrar regulilor breslelor.

Firește, aceste restricții au avut un impact major asupra simțămintelor lui față de propria societate. Nu putem decât să facem speculații în legătură cu ce s-ar fi putut întâmpla dacă ar fi fost fiul legitim al lui Ser Piero. Leonardo ar fi putut fi convins să exercite aceeași profesiune ca și tatăl său, dar poate că celealte laturi ale personalității lui l-ar fi îndepărtat de o astfel de carieră, aşa cum se întâmplase și cu bunicul.

Dar alegerea carierei nu a fost singurul aspect al vieții lui Leonardo influențat de nașterea lui sub auspicii nefavorabile. Deși a dobândit cunoștințe uluitoare în domenii atât de diverse, Leonardo nu s-a împăcat niciodată cu gândul că fusese lipsit de o educație universitară oficială. În parte, acesta a și fost motivul pentru care a devenit ulterior autodidact și s-a apucat de învățătură cu atâtă energie și hotărâre, proces care l-a înzestrat cu o perspectivă unică. În același timp, deși statutul de copil nelegitim l-a ajutat să se formeze, nu există nici o îndoială că i-a produs și

multă suferință. A scris odată, cu o amărăciune abia disimulată:

„Dacă, firește, nu am puterea să citez din autori aşa cum au ei [corpul eruditilor din universități, în general], este mult mai important și mai valoros să citești la lumina experienței, care este învățătoarea maeștrilor lor. Se împăunează tanțoși și pompoși, acoperiți și împodobiți nu cu propriile lucrări, ci cu cele ale altora, iar mie nu-mi permit să vorbesc nici măcar despre ale mele.”²

Originea i-a afectat viața și în alte feluri. Cel mai important este faptul că Leonardo nu a beneficiat niciodată de o educație într-o familie stabilă, tradițională. A fost crescut de bunicii lui bătrâni în căsuță modestă în care se nașcuse și de unde nu pleca decât pentru a face drumuri ocazionale la Florența, unde petreceea câteva zile cu tatăl său.*

Mama lui Leonardo, Caterina, a fost o prezență ștearsă în aproape toată copilăria lui, și probabil că și acest lucru l-a tulburat și dezorientat pe băiat. La numai câteva luni după nașterea lui Leonardo, Ser Piero a urmat din nou exemplul bunicului său și a intrat în rândurile burgheziei, căsătorindu-se tot cu fiica unui

* Deși au beneficiat de legitimitate, este îndoileloc faptul că mulți dintre ceilalți copii ai lui Ser Piero au crescut în ceea ce se poate numi circumstanțe „normale”. El a fost căsătorit de patru ori și a avut în total cincisprezece copii.

notar, Albiera di Giovanni Amadori. Nou-născutul a fost lăsat în grija Caterinei.

Familia Vinci nu era bogată; pământul ei era cultivat în cea mai mare parte cu grâu și măslini. Antonio golise seifurile familiei în loc să le umple, iar Ser Piero trăia probabil cu mult deasupra posibilităților sale, astfel încât angajarea unei doici nici nu intrase în discuție. Caterina locuia la numai câteva case de ei și probabil că în primul an, până când Leonardo a împlinit opt/sprezece luni, a fost găzduită în familie.

Deși Antonio nu se jena câtuși de puțin de nașterea fiului său nelegitim, ba chiar a organizat botezul acestuia – ceea ce implica prezența unui preot, Piero di Bartolomeo di Pagneca, și a unor martori, cinci bărbați și cinci femei din sat –, este semnificativ faptul că numele Caterinei nu apare pe certificatul de naștere al fiului său. De fapt, o mare parte din istoria vietii ei a ajuns la noi sub forma unor fragmente mai mult decât contradictorii.³

S-a afirmat adesea că Leonardo era de o frumusețe fizică deosebită și există puternice motive să credem că o moștenise de la mama sa. Nu există portrete ale ei care să confirme sau să infirme acest lucru, dar mai târziu, când a scris despre ea, Leonardo era ferm convins că mama lui fusese frumoasă: „N-ați văzut oare fetele de țărani din munti, în zdrențele lor sărmane, fără nici un fel de podoabe, depășind totuși în frumusețe femeile acoperite de giuvăieruri?”⁴⁴

Despre caracterul ei nu se știe aproape nimic. Putem face numai speculații cu privire la relația sa cu Ser Piero. S-ar putea ca cei doi să se fi cunoscut de mai